

OVER DE VUURTORENS VAN BLANKENBERGE

De meeste vissersplaatsen op onze Vlaamse kust hadden in de middeleeuwen hun vierboete of vuurtoren als oriëntatiepunt voor hun vaartuigen. Nieuwpoort beschikte in 1306 over twee vierboeten (1) terwijl die van Heist in 1363 wordt vermeld (2). Blankenberge, dat als vissersplaats voor de andere kustplaatsen niet moest onderdoen, had reeds in 1337 zijn vuurbaken. Dat stond toen oostelijk van de stad waar in dit jaar belangrijke werken aan de zeeverende dijk nodig bleken (3). Door het verlies van de meeste documenten met betrekking tot de 13e en de 14e eeuwse Blankenberge geschiedenis is het begrijpelijk dat gegevens over de vuurtoren ontbreken, doch wel vanaf de 15e eeuw voorkomen.

+ *Jan de Juede*, timmerman, werkte in 1421 aan de Blankenberge vierboete en leverde hout, nagels, ankers en deuringensels (4), terwijl de stad in 1442 Cornelis, zoon van Godewaert, betaalde voor het opruimen van de as *ende brand hute te doene* (5).

+ Schetsen of tekeningen van die vierboete zijn er niet, maar via de diverse uitgavenposten in de stadsrekeningen kunnen we er ons een beeld van vormen. Het was een bakstenen toren met daarin een paar zolders *staende up den dunen ende den ouver vander zee*. Deze constructie werd afgesloten door een *cappe* met daaronder een *stenen zolder en rooster* voor het branden van stro *omme den visschers van deser stede ende andre scepen... baken ende teecken te ghevene ten fine dat zy weten moghen waer ontrent zy zyn ende arriveren moeten* (6). Onderhoud en kosten vielen ten laste van de vissers (7) en de zorg was toegewezen — zeker in 1529 — aan deken en zorgers *vande vierboete* (8).

Begrijpelijk dat het stoken van dergelijk materiaal groot brandgevaar inhield, zodat de vierboete regelmatig vuur vatte en uitbrandde. Zo waren in 1484-1485 omvangrijke

+ (1) K. LOPPENS, *Geschiedenis van Nieuwpoort*, Koksijde, 1953, blz. 35.

+ (2) M. COORNAERT, *Heist en de Eiesluis*, 1976, blz. 457.

+ (3) C. CARTON, *Notice sur Blankenberge, HEMul.*, dl. III (1841-1842) blz. 127-128.

+ (4) A.R.A.B., *Rekenkamer*, nr. 32.160.

+ (5) *Idem*, nr. 32.175.

+ (6) *Idem*, nr. 32.243, a^o 1525-1526.

+ (7) *Idem*: *twelke vierboeten jaerlycx by ommestellinghe ten laste van den zelve visschers wel bedraecht ter somme van XVI of XVIII p. gr.*

- (8) *Idem*, nr. 32.247.

werken noodzakelijk. Het bovenste deel werd geheel vernieuwd, waarbij men veel bakstenen en hout verwerkte; bovenop kwam een nieuwe vergulde weerhaan (9).

† Michiel van Langhemaerc vernieuwde nogmaals de kap in 1524 (10); in 1526 brandde de vuurtoren volledig uit (11). Dit betekende nieuwe balken, zolders en *ander hautewerc*. De metsers Pieter Ketele, Jacop Kint en Michiel van Langhemaerc reisden naar Oostende en Nieuwpoort om er model te nemen van de vensters der vierboete met de bedoeling *de veinsters vanden vierboete deser stede daer naer te maken*. Dezelfde rekening vermeldt eveneens de aankoop van een ladder en een reep *omme stroe daarmede inde zelve vierboete up te haene*. Enkele jaren later, in 1537, woedde een nieuwe brand (12); in 1555 was de vuurtoren nogmaals lelijk toegetakeld. Toen bracht de Brugse metser Jerome vander Beke 25 werkdagen en 1800 bakstenen in rekening (13). Tien jaar later was de vierboete nogmaals *by brande bedorven* en moest herbouwd worden (14). Het kwam ook voor dat de Blankenbergenaars in oorlogstijd masten, waaraan ze een zeil *ende andere ghereesscepe* bevestigden, in de duinen oprichten. Deze dienden om overdag de vissers te waarschuwen te vluchten voor de vijand en zo vlug mogelijk aan land te komen. Dit gebeurde bijvoorbeeld in de jaren 1521 en 1524, om de Blankenbergse vissersmaats te waarschuwen voor de Fransen (15).

Nauwelijks was de vuurtoren in 1566 hersteld of de watergeuzen begonnen zee en kust onveilig te maken. Deze ontscreepten in de nazomer van 1572 vanuit Vlissingen te Knokke, Heist, Blankenberge en Wenduine, en daarmee zette voor Blankenberge en geheel het Brugse Vrije één van de meest rampspoedige periodes in. Blankenberge was regelmatig mikpunt van aanvallen en plundertochten — vooral sinds de bouw van het fort in 1587-1588 — zodat de stad praktisch leeg liep. Met de eeuwwisseling in 1600 telde Blan-

† (9) *Idem*, nr. 32.217.

† (10) *Idem*, nr. 32.242.

† (11) *Idem*, nr. 32.244.

? (12) *Idem*, nr. 32.255.

(13) R.A.B. Oud archief Blankenberge, nr. 56, fol. 5v.)

(14) *Idem*, nr. 63, fol. 4.

+ (15) A.R.A.B., Rekenkamer, nrs. 32.239 en 32.242: ... *van twee masten ghestelt up den dunen deser stede metgaders twee focke zeilen ende ander ghereesscepe daertoe dienende omme de visschers deser stede wessende ter zee baken ende teken te ghevene jegens de Fransoisen* ...

kenberge amper 120 inwoners (16). Ook de visserij geraakte totaal in verval, zodat van herstel, heropbouw of onderhoud van een vuurtoren absoluut geen sprake kon zijn.

De visserij herstelde zich in de loop van de 17e eeuw zodat op het einde van de eeuw opnieuw 30 schuiten in de vaart lagen (17). Tijdens de Oostenrijkse tijd (1715-1794) kende het Blankenbergs visserijbedrijf een merkwaardige groei en bloei. De konstante toename van het aantal eenheden in de vissersvloot bewijst dit overduidelijk (18):

1720	32 schuiten	1760	52 schuiten
1725	32 schuiten	1765	53 schuiten
1730	31 schuiten	1770	61 schuiten
1735	38 schuiten	1775	68 schuiten
1740	38 schuiten	1780	72 schuiten
1745	41 schuiten	1785	73 schuiten
1750	50 schuiten	1790	77 schuiten
1755	49 schuiten		

1771
 Zo is het niet verwonderlijk dat toen stemmen opgingen tot *becommen eenen vierthooren*. Deken en eed van de vissersnering gingen daarover op 24 september 1771 met het stadsbestuur onderhandelen (19). Zij wezen op het belang en de noodzaak ervan *ten eijnde de visschers inde donckere nachtien hunne soo geseijde plaetse binnen de paelen deser stede te vinden*. De nering vroeg de magistraat de bouw te bekostigen en zou zelf de brandstof leveren en een persoon aanstellen *tot maecken ende onderhouden van 't vier*. Het college vond het een *juste vraege*, nam de bouwkosten op zich, en wees nog dezelfde dag het werk toe aan *Simoen Vernieuwe* voor de som van 27 £ gr.

Omdat alles binnen een zo kort tijdsbestek besproken, goedgekeurd en toegewezen werd, mogen we veronderstellen dat deken en eed het projekt degelijk voorbereid en uitgewerkt hadden. Het plan onderging slechts één wijziging. De burgemeester vond *het coolkot annex aenden vierpliaer volgens plan van bestedijng te kleijn* (20). Daar de stad als bouwheer optrad, stelde dit geen enkel probleem en aannemer Vernieuwe kreeg daarvoor een toeslag van 2 £ gr. zo-

(16) R. BOTERBERGE, *De geschiedenis van de Sint-Antoniuskerk te Blankenberge*, Blankenberge, 1975, blz. 126.

(17) R.A.B., *Oud archief Blankenberge*, Rekening nrs. 104 en 105.

(18) R. BOTERBERGE, *o.c.*, blz. 49.

(19) R.A.B., *Oud archief Blankenberge*, nr. 18, fol. 120.

(20) *Idem*, nr. 18, fol. 120v: vergadering van 30 september 1771.

dat de totale kostprijs van de vuurtoren uiteindelijk 29 £ gr. bedroeg.

Meer informatie geven de bronnen niet. Doch de nieuwe vierboete bleek reeds na enkele maanden een gevaar voor de vissersstad. Meerdere personen kwamen bij burgemeester Pollet klacht neerleggen *nopende de perickels van brandt dewelcke soude connen gecauseert worden inde naebeurige huijsen ende schueren door het vier het welke is brandende opden viertooren deser stede ende port* (21). We kunnen daaruit afleiden dat de nieuwe vuurtoren recht tegenover de stad in de duinen stond, daar waar de schuiten aanlegden.

De inwoners vreesden terecht brandgevaar als men bedenkt dat de Blankenbergse bewoning toen opeengehoopt lag tussen het duin en de huidige Langestraat, Bakkersstraat en Weststraat, en dat een brand in 1680 en in 1719 een groot deel van de stad in as legde. Vooral de brand van 5 mei 1719 nam catastrofale afmetingen aan (22): koster Jan Toomkens, aanvankelijk betrokken bij het blussen van de brand, en daarna door de magistraat aangesteld voor het opnemen van de schade, deed dit voor *een hondert eenender-tigh huijsen, sonder de scheuren ende stallynghen* (23).

Burgemeester en schepenen die zeker over de ramp van 1719 hadden gehoord, waren derhalve niet doof voor de gegronde klachten en beslisten op 4 mei 1772 *den gemelden viertooren te vertransporteren* en dit meer oostwaarts, van de dicht bevolkte vissersbuurt weg (24). Dank zij de nieuwe aanbesteding van 11 mei weten we dat de vuurtoren *op de hoogte van 18 voeten booven den duyn* moest uitrijzen. Voor het werk dat degelijk moest gebeuren met *goet ende suffisant moortel* kregen de aannemers drie weken, zoniet zouden ze *verbeuren de elft van hun aen te neemen pennijn-gen*. François van Haecke en Johannes Goetghebeur namen het werk aan voor 17 £ 10 schr. gr. (25). Aldus kreeg de Blankenbergse visserij in minder dan negen maanden tijd tweemaal een nieuw lichtbaken.

Maar ondanks de wijziging op het oorspronkelijk plan bleek de stapelplaats voor de kolen nog niet ruim genoeg. Deken en gouverneur van de vissersnering beklaagden er

(21) *Idem*, fol. 134.

(22) L. DANHIEUX, *De grote brand van Blankenberge in 1719, Ostendiana*, 1972, blz. 48-54.

(23) R.A.B., *Oud archief Blankenberge*, nr. 117, fol. 48-48v.

(24) *Idem*, nr. 18, fol. 134.

(25) *Idem*, fol. 134-134v.

zich nu over *dat het magasijn der coolen voor den vierthooren te cleen was, om reden dat sij aldaer niet en conden placieren een massa, dat het hun schadelijck was*. De magistraat oordeelde de klacht gegrond en wees op 8 november 1773 de bouw van een koolkot toe aan Jacobus Vernieuwe voor 9 £ 15 sch. gr. (26). In 1776 legde men een nieuwe rooster, waarin de stad en de vissersnering elk de helft betaalden (27).

Waarschijnlijk is deze vuurtoren als gevolg van oorlogsomstandigheden omstreeks 1795 in onbruik geraakt en totaal vervallen.

Generaal Jourdan versloeg op 26 juni 1794 de Oostenrijkers te Fleurus en de Franse legers bezetten andermaal ons land. Door *den rampoet van den oorloge* vluchtten de Blankenbergse vissers op 28 juni 1794 met hun schuiten *tot d'een ofte d'ander haeve van Hollandt, ofte elders, buiten het bereyck der vijanden* (28). Eind februari 1795 hielden *alle de visch schuijten van dese visscherie* zich nog steeds in Zeeland op (29). De gehele economische bedrijvigheid viel daardoor te Blankenberge stil zodat de magistraat de overblijvende mannen aanraadde te Oostende werk te zoeken (30):

Het Magistraet van Blanckenberge, in overweginge ghenomen hebbende datter ter oorsaecke van het gebreck van visch schuijten, onveijligheden ter zee, ende voordere redenen gecauseert door de actuele tijds omstandigheden, verscheyde ingesetene geen de minste winste en commen te doen, noch werck en weten te becommen ... waerschouwt dat sij hun souden presenteren tot Oostende, alwaer sij seffens in 't werck sullen worden ghestelt, sonder dat sij sullen connen gedwongen worden, voorder ofte elders te moeten gaen wercken. Meerdere vissers hadden intussen, vrijwillig of gedwongen, dienst genomen op Franse vaartuigen: zo gingen de Blankenbergse vissers Pieter Bogaerde, Lenaert Azaert, Johannes Houters en Clement Regout in november 1794 te Duinkerke aan boord van de Franse kotter « Le Succès » (31).

Maar ook tijdens de Napoleontische tijd werd het economisch en militair potentieel van onze gewesten door Frank-

(26) *Idem*, fol. 167v.

(27) *Idem*, fol. 232v.

(28) *Idem*, nr. 20, fol. 32, 32v, 38.

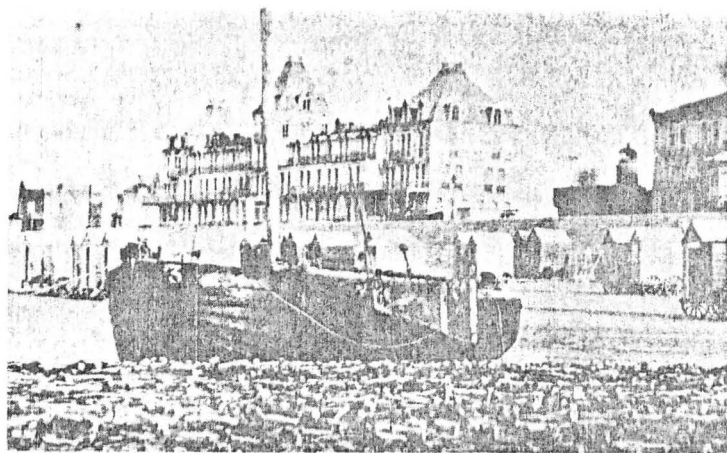
(29) *Idem*, fol. 144-144v.

(30) *Idem*, fol. 66 - 17 september 1794.

(31) *Idem*, fol. 95v.

rijk uitgebuit. De achttien-jarige Blankenbergenaar Frans Gadeyne werd in 1804 *als deel makende van een honderdtal visschers ... voor den dienst der marine* opgeroepen. Gadeyne kwam naar zijn geboortestad niet meer terug: *Naer verscheide jaren op eenen der schepen van den Staer als zee-man gediend te hebben, en van desen dienst ontslagen geweest zynde, heeft Gadeyne zich te Duynkerke (Vrankryk) gaan vestigen, alwaer hy in 1814 een huwelyk heeft aengegaen, waeruyt verschillige kinderen voortgeteeld zyn* (32).

Al deze omstandigheden en het geldgebrek veroorzaakten het verval van de Blankenbergse vierboete. Reeds in oktober 1794 was *de casse vande stadt uijt geput* en van een regelmatig visserijbedrijf was in de daaropvolgende jaren geen sprake (33). Ook het aantal schuiten slonk in die periode zeer gevoelig (34): van 77 schuiten in 1790 tot 58 schuiten in 1795.

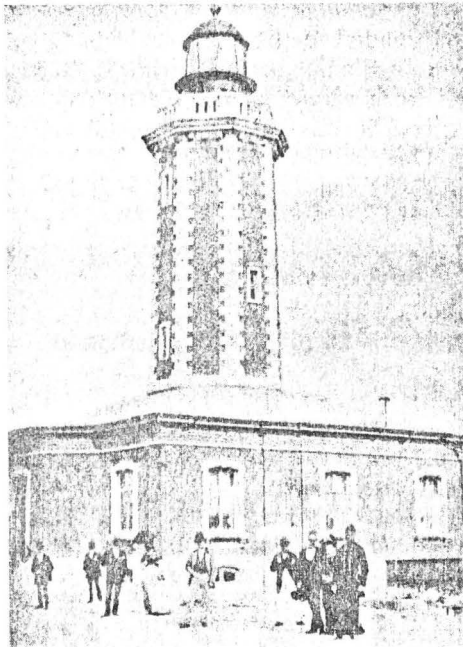

De vuurtoren op het Fort Napoleon, 1817-1872

Een nieuwe vuurtoren kwam pas in 1817, onder het Hollands bestuur, opnieuw in gebruik. *Een diergelyke baak* werd tot voldoening van allen boven op het fort Napoleon geplaatst. *Deze toorn van verdediging deser stede*, waarop men de vuurtoren monteerde, hadden de Fransen in 1811 in de duinen voor de stad gebouwd op de plaats van het huidig casino (35). Per schuit droegen de vissers om de veertien dagen 70 cent af *zelfs de geene die het slegte doen konden* voor het loon van de nachtwaker en voor de aankoop van de brandstof (36).

Deze vuurtoren bleef tot in 1872 in gebruik. Ingevolge

de aanleg van de Blankenbergse schuilhaven (1863-1871) liet het Rijk een nieuwe vuurtoren naast de havengeul bouwen. Meerdere stemmen waren intussen opgegaan om het fort met zijn lichtbaken, *cette ignoble construction*, af te breken. De Blankenbergse duinen hadden plaats moeten maken voor een stenen wandeldijk en het fort Napoleon ontwierp *la belle promenade de la digue* (37).

De vuurtoren 1872-1944

De aanbesteding voor de nieuwe vuurtoren gebeurde op zaterdag 13 augustus 1870 en het werk werd toegewezen aan *B. Deketelaere* uit Brugge voor 57.900 fr. (38). Het was

(32) *Ibidem*, Gemeentearchief Blankenberge, nr. 6.

(33) *Ibidem*, Oud archief Blankenberge, nr. 20, fol. 82.

(34) *Idem*, Rekening nr. 178, fol. 3 en Rekening nr. 182.

(35) R. BOTERBERGE, *Voyage de Napoleon Bonaparte à Breskens (1811) sous la conduite de Joseph-Louis Mamet, maire de Blankenberge*. Info Blankenberge, 15 juli 1974.

(36) *S.A.Bl.*, nr. 714.2

(37) *La Plage*, 24 juli 1864.

(38) *De Westvlaming*, 13 augustus 1870.

een achthoekige toren, 25.30 m hoog, met onderaan het verblijf voor de vuurtorenwachters en de stapelplaats voor het materieel. De trap telde 121 treden en de lantaarn met staande wit, aangekocht in het Engelse Birmingham, droeg twaalf zee-mijlen ver. Het blad *La Vigie de la Côte*, vol bewondering voor de technische vooruitgang en vernieuwingen van de tijd, gaf er volgende beschrijving van (39) :

La partie optique de l'appareil se compose de panneaux lenticulaires, d'anneaux catadioptiques et de miroirs prismatiques, formant le système le plus complet et le plus nouveau. Ces pièces sont assemblées au moyen d'une armature de fer qui a pour support une colonne creux en fonte. Ce phare lenticulaire est illuminé par une lampe mécanique à modérateur, placée au foyer commun des pièces de la partie optique. Le bec de lampe porte deux mèches concentriques, respectivement de 10 et 15 centimètres de circonférence. Le bord inférieur de chacune des ces mèches est fixé par une bague sur un support circulaire qui s'élève ou s'abaisse au moyen d'un engrenage. L'huile au lieu d'arriver aux mèches par la pression d'un ressort sur le piston, obéit à un poids de quinze kilos, se mouvant librement à l'extérieur de la lampe. Le diamètre intérieur de l'appareil optique est de un mètre environ ; celui de l'enveloppe extérieure de deux mètres, ce qui donne un espace suffisant pour le nettoyage et la visite. Johannes Van Landschoot als vuurtorenoverste en Michiel Sampsoen als vuurwaker stonden in voor de goede werking (40). De luisterrijke inhuldiging gebeurde op 14 juli 1872. Talrijke prominenten woonden dit feest bij dat kadderde in een grandioze viering met stoet, drie fanfares, een feestmaal, een turnfeest, een fakkeltocht en een prachtig vuurwerk.

In de roes van het feest kwamen zelfs de stoutste verwachtingen voor Blankenberge aan bod. Na zijn heildronk op gouverneur Vrambout drukte burgemeester L. Du Jardin den wensch uit dat het Gouvernement weldra hand aan het werk mocht slaan om van de tegenwoordige schuilhaven eene Zeehaven te maken ; het ware zekerlijk eene groote bron van voor.

(39) *La Vigie de la Côte*, 24 augustus 1873. De vuurtoren werd als toeristische attractie aangeprezen : *Profitez donc de l'occasion. Russes, Suisses, Allemands. Vous tous, qui cherchez la distraction et un but de promenade, allez, les chemins sont ouverts... Mais il n'y a pas de rose sans épine, dit la sagesse des nations. La rose c'est le phare. L'épine c'est le chemin qui y conduit.*

(40) *De Voorbode*, 16 juni 1872.

spoed, en Blankenberghe met eene groote vaart aan Brugge verbonden, zou eene zeer belangrijke handelsplaats kunnen worden (41). Deze wens van de Blankenbergse burgemeester moeten we zien in het raam van het toenmalig groeiend denkbeeld Brugge via een kanaal met groot profiel naar zee, als wereldmarkt te doen herleven. Omdat dit ontwerp nog geen vaste vorm had, begrijpen we de Blankenbergse ambitie een deel van de mogelijke welvaart naar zich toe te halen. Het Blankenbergs gemeenteraadslid Leopold Konkelerbege bepleitte drie jaar later nogmaals een zeekanaal naar Blankenberghe in een opmerkelijke bijdrage: *Communication directe avec la mer. Blankenberghe ou Terneuzen?* (42).

Op 1 juli 1895 verving men het staande licht van de vuurtoren door een knipperlicht met tussentijd van vijftien seconden (43).

De Duitsers lieten het bouwwerk tijdens de eerste wereldoorlog ongemoeid doch dynamiteerden het wel in 1944, zodat de huidige vuurtoren een constructie van na de tweede wereldoorlog is.

R. BOTERBERGE

WIJN VAN POYTAUWE, CAPERYCKE, ASOYE EN MALVEZIJ TE SLUIS, 1499-1501

In zijn bijdrage *Brugge en de pilotage van de Spaanse vloot in het Zwin, HEMUL CXVII* (1980), blz. 280-284 haalt R. DEGRYSE tussen 1499 en 1501 een reeks schepen aan (Bijlage VII en VIII) die uit Bretagne, uit Rouen, uit Spanje en Portugal o.m. wijn aanvoerden naar Sluis.

De geciteerde wijnsoorten zijn wijn uit *poytauwe* (Poitou), nog *petau*, *Pictauwe* of *poitevijn* genoemd (1499); wijn van *Caperycke* (Cyprus?) en *malvezijwijn*: *malveseye malvoisie* of *Malevizeye*: wijn van Napoli di Malvasia op Morea (1500); naast wijn van *asoyen*, *azoije* (Osoga in Portugal), 1501.

Te Brugge kwamen in 1406 reeds boeten voor voor het mengen van azoije en Spaanse wijn met Rijnwijn, deze laatste een duurdere rode wijn (A. VIAENE, *Kleine Verscheidenheden I-II*, blz. 49; III, blz. 238). Een overzicht van generieke en plaatselijke benamingen: E. GAILLIARD, *Keure van Hazebroek, V*, blz. 269-270. — Ook daar komt *Caperycke* niet voor (evenmin in MNW). — Een verbod te Antwerpen (1594) Rijnlandwijn opnieuw te mengen met Franse of Spaanse wijn: *Ibid.*, blz. 267.

FdW.

(41) *Idem*, 21 juli 1872.

(42) L. KONKELBERGE, *Communication directe avec la mer. Blankenberghe ou Terneuzen?* Blankenberghe, 1875, 68 blz.

(43) *La Vigie de la Côte*, 30 juni 1895.